

УДК 337.758:631.452

А. В. Кучер, к.п.н., член-кореспондент АЕНУ,
завідувач сектору економічних досліджень,
ННЦ «Інститут ґрунтознавства
та агрохімії імені О. Н. Соколовського»

Л. Ю. Кучер, к.е.н., с.н.с., старший викладач
кафедри економіки підприємства,
Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ҐРУНТОВО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРОХОЛДИНГІВ

Kucher A. V., Candidate of science in Pedagogical (PhD),
Corresponding Member of the Academy of Economic Sciences of Ukraine,
Head of the Sector of Economic Research at National Scientific
Center «Institute for Soil Science
and Agrochemistry Research named after O. N. Sokolovsky»

Kucher L. Yu., Candidate of science in Economics (PhD), Senior
Researcher, Senior Lecturer of Department of economy enterprise
at Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev

SOIL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS OF AGROHOLDINGS DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто взаємозв'язки між розміром землекористування й основними еколого-економічними показниками діяльності аграрних підприємств крізь призму відтворення родючості ґрунтів. Визначено потенційні можливості відтворення гумусу в ґрунті в агрохолдингах за рахунок гною ВРХ. Обґрунтовано необхідність припинення поширеної практики виснаження ґрунтів, використовуючи природну родючість, усіма аграрними підприємствами, а не лише великотоварними формуваннями.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: агрохолдинг, землекористування, родючість ґрунту, гумус.

ANNOTATION. The article considers the relationship between the size of land use and basic environmental and economic indicators of agricultural enterprises in the light of soil fertility restoration. The potential possibilities of humus content restoration in the soil in agrohholdings by cattle manure were determined. The necessity of widespread practice of soil weariness termination using natural fertility by all agricultural enterprises, not just by large product groups was justified.

KEY WORDS: agrohholding, land use, soil fertility, humus.

Постановка проблеми. Згідно з дослідженнями ННЦ «ІАЕ», що були оприлюднені на Президії НААН, на початок 2014 р. в Україні функціонувало 140 формальних і неформальних аграрних холдингових груп — висококонкурентних інвестиційно привабливих інтегро-

ваних міжтериторіальних агропромислових формувань (так званих агрохолдингів). Ці структури, використовуючи механізми приєднання, злиття та поглинання аграрних підприємств, в основному через передачу права оренди сільськогосподарських угідь, контролювали близько 7,8 млн га або 18,7 % сільськогосподарських угідь країни. Проблема розвитку конкурентоспроможних і водночас соціально й екологічно відповідальних форм агропромислової інтеграції належить до числа надактуальних. Одним з її складників є питання раціонального використання й відтворення родючості ґрунтів в агрохолдингах.

Аналіз наявних досліджень за цією проблемою. Одним з проблемних аспектів функціонування агропромислових компаній В. Г. Андрійчук виокремлює перенасичення сівозмін технічними культурами, насамперед сояшником, а також зерновими, що нерідко в багатьох структурах призвело до істотного зниження родючості ґрунту. На його думку, саме значне виснаження ґрунту через відведення великих за питомою вагою площ під сояшник стало причиною перебування на межі банкрутства компанії «Агротон». Навіть зменшивши площу посіву сояшнику на 10 %, вона становила 93 тис. га або 54,4 % від загального «земельного банку». Для вирішення цієї проблеми вчений пропонує законодавчо обмежити насичення сівозмін технічними й зерновими культурами, що інтенсивно мінералізують ґрунт, і ввести встановлену законодавством відповідальність орендарів за зниження родючості ґрунту [1]. Щодо впливу агрохолдингів на стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу висловлюють не тільки різні, а нерідко й діаметрально протилежні погляди. Результати дослідження свідчать про те, що переважна більшість агрохолдингів мають винятково рослинницький напрям діяльності, але при цьому вже нині сформовано окремі агрохолдинги, які спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва, зокрема, наприклад, молока, або ж проявляють зацікавленість у розвитку скотарства в перспективі [2, с. 133]. Одним з таких є своєрідний у багатьох аспектах агрохолдинг — аграрний підрозділ Маріупольського металургійного комбінату ім. Ілліча [3]. Дослідивши соціально-екологічні параметри діяльності різних за обсягом виручки (економічним класом) аграрних підприємств учені з'ясували, що пріоритетним залишається економічний детермінізм — підвищення прибутку, тоді як щодо вирішення завдань у соціальній та екологічній сферах домінує хибний підхід — «люди зачекають, а природа витримає» [4]. Разом із цим невіршеною залишається

проблема формування системи державного моніторингу якості ґрунтів для контролю за їхньою родючістю в агрохолдингах.

Формулювання цілей статті — висвітлити результати дослідження взаємозв'язків між розміром землекористування й основними еколого-економічними показниками діяльності великотоварних агропромислових формувань (агрохолдингів).

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження впливу розмірів землекористування сільськогосподарських підприємств на основні еколого-економічні параметри їхньої діяльності (табл. 1) засвідчили, що:

по-перше, зі зростанням розміру землекористування суттєво підвищується врожайність основних сільськогосподарських культур, що, зокрема, пов'язано з вищим рівнем інтенсивності виробництва. Так, у підприємствах з площею понад 20 тис. га врожайність озимої пшениці більша на 24,0 %, кукурудзи — на 23,6, ярого ячменю — на 33,8, гороху — на 34,2, озимого ріпаку — на 26,8, цукрових буряків — на 9,8, картоплі — на 78,3 %, ніж у групі підприємств з площею до 3000 га. При цьому врожайність сої була майже однаковою у зазначених групах, а врожайність соняшнику виявилася навіть дещо нижчою, що свідчить про недоцільність додаткового залучення площ під соняшник. Для одержання вищої врожайності великотоварні підприємства витрачають майже удвічі більше коштів на мінеральні добрива, проте їх частка в загальній сумі витрат у рослинництві хоч і вища, однак не дуже суттєво, що вказує на вкладання коштів і в інші, зокрема й інноваційні, напрями інтенсифікації виробництва продукції рослинництва;

по-друге, зі збільшенням розміру землекористування закономірно з групи до групи зростає загальна частка інтенсивних культур (кукурудзи, соняшнику, цукрових буряків, картоплі) з 36,5 % у першій групі до 51,5 % у сьомій групі, однак у розрізі цих культур спостерігаємо різноспрямовані тенденції, тобто, якщо частка кукурудзи зростає (з 15,4 % до 32,6 % відповідно), то питома вага соняшнику зменшується (з 20,5 % до 13,8 % відповідно), що спростовує твердження багатьох дослідників про переважне вирощування великотоварними підприємствами лише комерційно привабливого соняшника. Більше того, аналізуючи структуру посівних площ, доходимо висновку, що середньостатистичні аграрні підприємства (до 3000 га) порушують вимоги щодо сівозмін не менше, ніж великотоварні. Тому потрібно всім аграрним підприємствам, а не лише великотоварним, припинити поширену практику виснажування ґрунтів, використовуючи природну родючість;

Таблиця 1

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПАРАМЕТРИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З РІЗНИМ РОЗМІРОМ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ, 2013 р.

Показники	Групи с.-г. підприємств за розміром землекористування, га										У середньому по суккупності
	До 3000	3001–5000	5001–7000	7001–10000	10001–15000	15001–20000	Понад 20000	У т.ч. понад 50000			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII			
Кількість підприємств у групі, од.	6809	885	314	170	95	24	62	13			8359
Частка групи, %	81,5	10,6	3,8	2,0	1,1	0,3	0,7	0,1			100,0
Площа с.-г. угідь на підприємство, га	1183	3799	5808	8281	11833	17098	40429	83919			2236
Урожайність, ц/га: озимої пшениці	33,3	36,5	36,9	39,6	39,6	38,7	41,3	40,3			36,1
кукурудзи	63,6	67,1	66,9	72,3	75,4	67,3	78,6	85,4			69,4
ярого ячменю	21,3	23,4	22,4	23,6	24,5	23,3	28,5	21,4			22,5
гороху	15,8	16,3	15,7	16,1	11,9	14,1	21,2	20,5			16,0
соняшнику	23,9	24,5	23,8	25,5	23,7	24,1	22,1	20,7			24,0
сої	20,8	19,8	20,9	21,7	20,2	25,6	21,2	20,6			20,9
озимого ріпаку	23,1	23,8	22,8	23,8	26,7	28,6	29,3	32,6			24,3
цукрових буряків	406,0	425,1	397,0	398,9	350,0	288,5	445,6	—			421,1
картоплі	192,8	186,4	326,1	214,4	380,8	228,6	343,7	—			239,7

Частка в загальній площі ріллі, %: озимої пшениці	24,3	25,3	25,1	22,2	23,3	23,9	20,6	19,6	23,8
кукурудзи	15,4	16,3	18,9	20,1	24,5	26,5	32,6	36,2	19,3
ярого ячменю	5,7	4,9	3,8	3,4	3,0	4,6	2,1	1,2	4,5
гороху	0,8	1,0	0,8	0,7	0,7	0,6	0,3	0,2	0,7
соняшнику	20,5	20,4	20,5	20,4	15,4	17,3	13,8	18,8	19,2
сої	5,5	4,9	5,1	7,3	7,2	9,8	7,6	5,1	6,0
озимого ріпаку	4,7	4,7	4,7	5,5	6,3	3,5	3,7	2,9	4,7
цукрових буряків	0,5	0,5	0,6	0,6	1,5	1,4	5,0	—	1,2
картоплі	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	0,1	—	0,1
Рівень розораності, %	95,1	95,1	95,2	95,4	94,6	98,9	91,6	89,6	94,7
Витрати на мінеральні добрива з розрахунку на 1 га ріллі, грн	690,8	772,1	807,1	892,4	1049,0	966,2	1209,9	1009,8	827,4
Частка витрат на мінеральні добрива в загальних витратах у рослинництві, %	15,2	16,6	16,1	16,7	16,8	16,3	18,3	16,0	16,3
Щільність поголів'я, гол./100 га с.-г. угідь: ВРХ (у т. ч. корів)	7,4	8,1	7,0	7,7	6,9	3,7	6,3	6,2	7,3
свиней	12,7	12,0	9,7	9,1	26,2	77,3	4,7	2,7	13,2

Закінчення табл. 1

Показники	Групи с.-г. підприємств за розміром землекористування, га										У середньому по сукупності
	До 3000	3001–5000	5001–7000	7001–10000	10001–15000	15001–20000	Понад 20000	У т.ч. понад 50000			
								VI	VII		
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
птіці	561,2	884,0	74,2	248,5	43,4	6,7	1,4	2,3	429,8		
умовного поголів'я	20,5	27,3	9,6	13,6	13,9	25,9	6,2	5,5	18,0		
Частка продукції тваринництва, % у виручці від реалізації	23,3	22,0	14,7	14,4	23,2	7,3	9,5	7,7	19,0		
у виробничих витратах	28,3	30,8	17,6	23,2	23,7	29,1	11,3	11,1	24,7		
Виручка, грн/га	5789,5	5721,7	5540,5	5950,1	7128,8	7836,4	7064,1	6912,1	6061,5		
Прибуток, грн/га	775,6	546,9	306,8	213,2	355,2	466,7	738,3	73,8	609,3		
Рівень рентабельності продажу, %	13,4	9,6	5,5	3,6	5,0	6,0	10,5	1,1	10,1		

Примітка. Із загальної сукупності с.-г. підприємств вилучено ті з них, що не мали с.-г. угідь (290 од.), а так само площа с.-г. угідь була до 100 га (464 од.).

Джерело: авторські розрахунки на основі офіційних даних форми № 50-с.г.

по-третє, частка дев'яти досліджуваних культур у структурі ріллі зі збільшенням розміру землекористування має тенденцію до зростання із 77,5 % у першій групі (до 3000 га) до 87,8 % у шостій групі (15–20 тис. га), проте вже в наступній групі вона знижується до 85,4 %, а в підприємствах з площею понад 50 тис. га становила 84,0 % за середнього значення цього показника на рівні 79,5 %. Такий стан речей вказує на структурний перерозподіл площ на користь збільшення посівів комерційних зернових і технічних культур і посилення ролі галузі рослинництва за рахунок зменшення площ під кормовими культурами (у т. ч. під багаторічними травами) й відведення тваринництву другорядного значення, що, за інших рівних умов, спричинятиме зменшення вмісту гумусу в ґрунті;

по-четверте, в підприємствах з найбільшим «земельним банком» (понад 50 тис. га) зазвичай перевагу надають вирощуванню обмеженої кількості інтенсивних комерційних культур із застосуванням інтенсивних технологій (у структурі ріллі переважають кукурудза (36,2 %), пшениця (19,6 %) та соняшник (18,8 %), тобто їх частка становить близько 75 %, при цьому в найбільш чисельній групі підприємств (до 3000 га) питома вага вказаних культур становила близько 60 %. Досить низькою в структурі ріллі залишається частка гороху (до 1 %), який позитивно впливає на родючість ґрунту, фіксує азот. Водночас питома вага сої в структурі ріллі, яка є потужним біологічним фіксатором азоту атмосфери, зі збільшенням розміру землекористування зростає і не перевищує науково обґрунтованих норм, що можна вважати позитивним для відтворення родючості ґрунтів;

по-п'яте, з'ясовано, що за рівнем розораності сільськогосподарських угідь усі групи підприємств незалежно від розміру землекористування виявилися досить близькими, оскільки цей показник коливався навколо середнього в країні (близько 95 %), при цьому найінтенсивнішим використання сільгоспугідь було в шостій (15–20 тис. га) групі (98,9 %), проте в підприємствах з площею понад 20 тис. га рівень розораності був найнижчим (91,6 %). Характерно, що підприємства з площею понад 50 тис. га характеризуються найменш інтенсивним (серед сформованих груп) використанням сільгоспугідь — частка ріллі в них становила 89,6 %. Високий рівень розораності в усіх групах підприємств свідчить про відносно низьку частку сіножатей і пасовищ у структурі сільгоспугідь, що вказує на ірраціональне землекористування й переважне ігнорування галузі тваринництва;

по-шосте, з'ясовано, що зростання масштабу землекористування позитивно впливає на дохідність, підвищуючи розмір виручки з розрахунку на гектар, однак справляє неоднозначний вплив на прибутковість діяльності. Так, найвищу масу прибутку (756 грн/га) і рівень рентабельності продажу (13,4 %) зафіксовано в першій групі підприємств (до 3000 га), дещо поступається за цими показниками (відповідно 738 грн/га та 10,5 %) група підприємств з площею понад 20 тис. га, тобто маємо певну поляризацію у формуванні прибутковості. Цікаво, що найнижчий рівень рентабельності продажу (1,1 %) сформувався в групі найбільших підприємств (понад 50 тис. га), що можна пояснити дією закону вертикальної інтеграції, тобто нульової рентабельності всього проміжного виробництва;

по-сьоме, виявлено негативну тенденцію, хоч і не чітку, до зниження щільності поголів'я тварин і птиці з розрахунку на 100 га сільгоспугідь зі збільшенням розміру землекористування, що, за інших рівних умов, значно скорочує можливість збереження й поліпшення родючості ґрунтів, передусім забезпечення бездефіцитного балансу гумусу, за рахунок органічних добрив. Особливу увагу привертають групи підприємств зі щільністю умовного поголів'я понад 20 гол. Для перших двох груп (до 3000 га; 3001–5000 га) характерна найвища щільність птиці й відносно висока щільність поголів'я ВРХ, у шостій групі (15–20 тис. га) ефект сформувався завдяки найвищій щільності поголів'я свиней. Певною мірою це можна пояснити тим, що до перших двох груп потрапили вузькоспеціалізовані підприємства, зокрема птахофабрики, а саме: в першій групі лише 148 підприємств мали галузь птахівництва (з таким розподілом поголів'я: до 100 тис. гол. — 115 од.; 101–500 тис. гол. — 18 од.; 501–1000 тис. гол. — 15 од.; понад 1000 тис. — 9 од.); у другій групі лише 40 підприємств мали галузь птахівництва (з таким розподілом поголів'я: до 100 тис. гол. — 31 од.; 101–500 тис. гол. — 3 од.; 501–1000 тис. гол. — 1 од.; понад 1000 тис. — 5 од.). У шостій групі шість підприємств мали поголів'я свиней до 10 тис., три підприємства — 10,1–100 тис. гол., одне підприємство — понад 100 тис. гол. Про незбалансоване співвідношення між тваринництвом і рослинництвом свідчить відносно мала частка продукції тваринництва у виробничих витратах, яка найнижчою (11,3 %) виявилася в підприємствах з площею понад 20 тис. га. Ще більше галузь рослинництва домінує в структурі виручки від реалізації аграрної

продукції. На жаль, деякі підприємства, які мають у своєму розпорядженні вагомий «земельний банк», відмовляючись від галузі тваринництва, посилюють антропогенне навантаження на ґрунтовий покрив, інколи ігнорують правила раціонального використання ґрунтових ресурсів, що як з екологічного, так і з економічного погляду є негативним, оскільки спричинятиме звужене відтворення родючості ґрунтів. Проте це твердження в повній мірі стосується не тільки агрохолдингів, а й підприємств різних організаційно-правових форм із незначними розмірами землекористування, які теж часто, працюючи на ринкових засадах, жодним чином не турбуються про охорону й раціональне використання ґрунтових ресурсів, порушуючи наукові принципи землеробства.

Вибір еколого-економічних показників діяльності аграрних підприємств у контексті відтворення родючості ґрунтів, як і конкретних об'єктів дослідження (агрохолдингів), обмежується наявними даними статистичного спостереження, які, на жаль, до цього часу не дають змоги ідентифікувати й оцінити результати діяльності агрохолдингів. Разом із цим багато аграрних підприємств, які підконтрольні агрохолдингам, нині подають статистичну звітність (у т. ч. форму № 50-с.г.) як самостійні суб'єкти господарювання, тому цілком імовірно, що вони могли потрапити до будь-якої зі сформованих груп.

Оскільки одним з найважливіших показників родючості ґрунтів вважають уміст у них органічної речовини та його основного складника — гумусу, для дослідження потенційних можливостей забезпечення його бездефіцитного балансу в агрохолдингах ми визначили орієнтовний вихід гною ВРХ (табл. 2), застосування якого слід вважати однією з головних «прибуткових» статей балансу гумусу в ґрунті.

Здобуті результати свідчать про те, що порівняно із сільгосп-підприємствами України досліджувані агрохолдинги досягли вищої щільності поголів'я ВРХ (у середньому на 49,5 %), що забезпечує вищий вихід гною і, за інших рівних умов, створює більший потенціал для відтворення органічної речовини в ґрунті. Разом із цим лише вказаних органічних добрив недостатньо для забезпечення бездефіцитного балансу гумусу в ґрунті, оскільки, як свідчать розрахунки, для простого відтворення гумусу потрібно вносити 8–9 т/га сівозмінної площі гною. Оптимізацію вмісту органіки в ґрунтах можна здійснювати за такими напрямками: збільшити надходження в ґрунт органічних сполук за рахунок оп-

тимізації сівозмін, рослинних залишків, соломи, органо-мінеральних добрив, сидератів, сапропелей тощо; поліпшити умови гуміфікації рослинних залишків і добрив через оптимізацію обробітку ґрунту, регулювання глибини загортання [5, с. 27].

Таблиця 2

РОЗРАХУНОК ОРІЄНТОВОГО ВИХОДУ ОРГАНІЧНИХ ДОБРИВ (ГНОЮ ВРХ) У ДЕЯКИХ АГРОХОЛДИНГАХ УКРАЇНИ

Найменування	Площа с.-г. угідь, тис. га	Поголів'я ВРХ, тис. гол.	У т. ч. корів, тис. гол.	Рік	Щільність поголів'я ВРХ на 100 га с.-г. угідь, гол.	У % до середньої щільності в підпр. України	Орієнтовний вихід гною ВРХ *	
							усього, т	т/га
UkrLandFarming	670	66,3	23,2	2012	9,9	135,6	530,4	0,79
Астарта-Київ	245	31,0	15,0	2014	12,7	173,3	248,0	1,01
HarvEast	197	17,5	8,6	2013	8,9	121,7	140,0	0,71
Агротон	151	10,2	4,5	2011	6,8	92,5	81,6	0,54
Індустріальна молочна компанія	137	8,0	4,4	2013	5,8	80,0	64,0	0,47
Агрейн	130	12,5	5,5	2013	9,6	131,7	100,0	0,77
Сварог Вест Груп	80	13,1	3,7	2014	16,4	224,3	104,8	1,31
Українська молочна компанія	14	7,0	3,7	2011	50,0	684,9	56,0	4,00
«Росток-Холдинг»	60	2,5	1,2	2013	4,2	57,1	20,0	0,33
Агрофірма Шахтар	36,5	18,0	5,0	2011	49,3	675,5	144,0	3,95
Агрікор Холдинг	47,5	6,8	1,9	2011	14,3	196,1	54,4	1,15
Усього (у середньому в досліджуваних агрохолдингах)	1768	192,9	76,7	х	10,9	149,5	1543,2	0,87

* Орієнтовний норматив виходу гною від 1 гол. ВРХ за рік становить 8 т.
Джерело: авторські розрахунки на основі публічної звітності (інформації).

Певною мірою узагальнюючи виконане дослідження, ми здійснили кореляційний аналіз, результати якого (табл. 3) засвідчили, що із часткою сільгоспугідь, що перебувають під контролем агрохолдингів, має позитивний слабкий кореляційний зв'язок баланс гумусу, азоту й фосфору в сільськогосподарських підприємствах областей України, а баланс калію має обернений кореляційний зв'язок. Якщо брати до уваги частку сільгоспугідь під контролем агрохолдингів у загальній площі, то з нею також обернений слабкий зв'язок має баланс азоту й фосфору. Загалом можна зазначити, що присутність агрохолдингів справляла позитивний вплив на баланс гумусу в ґрунтах сільгоспідприємства областей України.

Таблиця 3

МАТРИЦЯ ПАРНИХ ЛІНІЙНИХ КОЕФІЦІЄНТІВ КОРЕЛЯЦІЇ МІЖ ЧАСТКОЮ СІЛЬГОСПУГІДЬ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД КОНТРОЛЕМ АГРОХОЛДИНГІВ, І ПОКАЗНИКАМИ БАЛАНСУ ГУМУСУ Й ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ, 2013 р.

Показники	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
Частка сільгоспугідь під контролем агрохолдингів у загальній площі, % (x_1)	1,000					
Частка сільгоспугідь під контролем агрохолдингів у площі угідь сільгоспідприємств, % (x_2)	0,112	1,000				
Баланс гумусу, т/га (x_3)	0,279	0,130	1,000			
Баланс азоту, кг/га (x_4)	-0,286	0,146	-0,744	1,000		
Баланс фосфору, кг/га (x_5)	-0,262	0,149	-0,730	0,769	1,000	
Баланс калію, кг/га (x_6)	-0,515	-0,007	0,132	0,172	0,170	1,000

Джерело: авторські розрахунки на основі джерела [6, с. 11] і балансових розрахунків лабораторії моделювання та управління хімізацією ННЦ «ІГА» за методикою [7].

У контексті дискусії щодо перспектив розвитку агрохолдингів вважаємо, що ця організаційно-правова форма господарювання, як і будь-яка інша, має свої переваги й вади, однак достатніх підстав стверджувати про те, що агрохолдинги є лише негативним явищем і їх потрібно заборонити, як пропонують деякі вчені, немає. Такі твердження зазвичай не підкріплюються конкретними дани-

ми, а між тим, є багато прикладів, коли агрохолдинги проводять агрохімічні обстеження полів (у т. ч. за допомогою власних найсучасніших агрохімічних лабораторій) для розробки систем удобрення, упроваджують ґрунтоохоронні технології (мінімальні, нульові, точні тощо), реалізують соціальні й біоенергетичні проекти тощо. Більш перспективним, на наш погляд, є створення відповідного нормативно-правового й інституціонального забезпечення розвитку й функціонування агрохолдингів, що дало б змогу унормувати діяльність агрохолдингів і посилити її екологічну й соціальну спрямованість. Серед інструментів цього може бути: застосування диференційованої системи оподаткування, введення у дію реального механізму стимулів і штрафів за поліпшення (погіршення) родючості ґрунтів, реєстрація структурних підрозділів агрохолдингів за місцем їхньої фактичної діяльності, введення відповідного місцевого соціального збору на розвиток інфраструктури територій населених пунктів сільських (селищних) рад тощо.

Для організації проведення ґрунтоохоронного моніторингу, гармонізованого з європейським досвідом, необхідно прийняти підготовлену в ННЦ «ІА» вдосконалену Концепцію розвитку моніторингу земель в Україні та Методику моніторингу ґрунтів і реалізувати її на практиці. Для забезпечення належного контролю за діяльністю агрохолдингів і її впливом на родючість ґрунтів потрібно вибудовувати статистичну звітність у такий спосіб, щоб можна було ідентифікувати ці агропромислові формування. Тільки за належного інформаційного забезпечення про динаміку зміни показників родючості ґрунтів можна застосовувати механізми економічного стимулювання за підвищення родючості ґрунтів й порядок визначення збитків від погіршення родючості ґрунтів.

Висновки. Узагальнюючи, можна зазначити, що розміри землекористувань стали тим чинником, який відіграє важливу стимулювальну роль у підвищенні врожайності більшості сільгоспкультур, що викликане, по-перше, інвестуванням коштів великотоварними підприємствами в підвищення штучної родючості ґрунтів, зокрема через внесення мінеральних добрив; по-друге, значні площі дозволяють задіяти дорогу іноземну техніку для впровадження інноваційних, зокрема й ґрунтозахисних, технологій, які дозволяють повніше реалізувати генетичний потенціал рослин. Водночас для вирішення проблеми відтворення родючості ґрунтів потрібно сформувати дієвий механізм регулювання відтворювальних процесів на засадах сталого розвитку.

Література

1. Андрійчук В. Г. Проблемні аспекти регулювання функціонування агропромислових компаній / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. — 2014. — № 2. — С. 5–21.
2. Гуторов О. І. Економічні засади формування прибутковості виробництва молока в аграрних підприємствах : теоретико-прикладний аспект : моногр. / О. І. Гуторов, Л. Ю. Кучер, А. В. Кучер. — Х. : Точка, 2013. — 490 с.
3. Економічне обґрунтування модернізації молочних ферм й ефективність використання землі агропромислових формувань : моногр. / В. І. Артеменко, А. В. Кучер, Л. Ю. Кучер, Є. І. Чигринов ; за ред. чл.-кор. АЕНУ А. В. Кучера. — Х. : ХНАУ, 2014. — 245 с.
4. Попова О. Л. Соціальні та екологічні параметри діяльності сільськогосподарських підприємств : диференціація за економічними класами / О. Л. Попова, Л. Л. Панкратова, М. Г. Бетлій // Економіка і прогнозування. — 2010. — № 4. — С. 110–125.
5. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів : організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти : кол. моногр. / за ред. акад. НААН С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А. В. Кучера. — Х. : Смуґаста типографія, 2015. — 432 с.
6. Розвиток аграрних холдингових формувань та заходи з посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності / [Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко, М. Й. Малік та ін.] ; за ред. М. Ф. Кропивка. — К. : ННЦ «ІАЕ», 2013. — 50 с.
7. Розрахунок балансу гумусу і поживних речовин у землеробстві України на різних рівнях управління / [С. А. Балюк та ін.]. — Х. : Міськдрук, 2011. — 30 с.

Reference

1. *Andriichuk V. G.* The problems of regulation of functioning of agro-industrial companies / *V. G. Andriichuk* // *Ekonomika APK*. — 2014. — # 2. — P. 5–21. [in Ukrainian]
2. *Gutorov A. I.* The economic bases of forming the profitability of milk production in agricultural enterprises : theoretical and applied aspects : monograph / *A. I. Gutorov, L. Yu. Kucher, A. V. Kucher*. — Kharkiv : Point, 2013. — 490 p. [in Ukrainian]
3. The economic substantiation of modernization of dairy farms and efficiency of land use in agro-industrial enterprises : monograph / *V. I. Artemenko, A. V. Kucher, L. Yu. Kucher, E. I. Chigrinov* ; edited by Corresponding Member of AESU *A. V. Kucher*. — Kharkiv : KHNAU, 2014. — 245 p. [in Ukrainian]

4. *Popova O. L.* Social and ecological parameters of the activities of agricultural enterprises : differentiation by economic classes / O. L. Popova, L. L. Pankratova, M. G. Betliy // *Economy and forecasting*. — 2010. — 2010. — # 4. — P. 110–125. [in Ukrainian]

5. Rational use of soil resources and soil fertility restoration : organizational, economic, ecological and legal aspects : collective monograph / edited by Academician of NAAS S. A. Baliuk, Corresponding Member of AESU A. V. Kucher. — Kharkiv : Smuhasta typohrafiya, 2015. — 432 p. [in Ukrainian]

6. Development of agricultural holdings and measures to augmentation of social impact of their activity / [Yu. O. Lupenko, M. F. Kropivko, M. J. Malik et al.]; edited by M. F. Kropivko. — Kyiv : NSC «IAE», 2013. — 50 p. [in Ukrainian]

7. Calculation of the balance of humus and nutrients in the farming of Ukraine at different levels of management / [S. A. Baliuk et al.]. — Kharkiv : Miskdruk, 2011. — 30 p. [in Ukrainian]

Статтю подано до редакції 18.12.14 р.

УДК 334.758.4:338.43

*Л. М. Левківська, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет*
*Т. В. Швець, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВаниХ СТРУКТУР В АГРОБІЗНЕСІ

*L. Levkivska, Candidate of science
in Economics (PhD), Associate professor*
*T. Shvets, Candidate of science
in Economics (PhD), Associate professor*
Zhytomyr National Agroecological University

FORMING AND FUNCTIONING OF THE COMPUTER INTEGRATED STRUCTURES IN AGRIBUSINESS

АНОТАЦІЯ. Обґрунтовано доцільність формування та функціонування інтегрованих структур в агробізнесі. Представлено основні результати дослідження сутності та значення агрохолдингів як нової інтеграційної форми організації господарювання в аграрному бізнесі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інтеграція, об'єднання, інтегровані структури, агробізнес, холдинги, агрохолдинг.